

3. Винокур, Г. О. О языке художественной литературы / Г. О. Винокур. – М. : Высш. шк., 1991. – 449 с.

#### Джерела

1. Бутенко, Н. П. Словник асоціативних норм української мови / Н. П. Бутенко. – Львів : Вид-во при Львівському держ. ун-ті «Вища школа», 1979. – 119 с.
2. Бутенко, Н. П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові / Н.П.Бутенко. – Львів : Вид-во при Львівському держ. ун-ті «Вища шк.», 1989. – 324 с.
3. Костира, Б. Сонце в крові: Вірші / Б. Костира. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 73 с.
4. Кузьменко, Ю. Залежність: Вірші / Ю. Кузьменко. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 82 с.
5. Мельник, Л. Его і центр: Поезії / Л. Мельник. – К. : Смолоскип, 1998. – 88 с.
6. Молоде вино: Антологія поезії / Упоряд. : М. Розумний, С. Руденко. – К. : Смолоскип, 1994. – 232 с.

**O.S. Vasilenko**

Lugansk National University named after Taras Shevchenko

e-mail: [damiancvua@gmail.com](mailto:damiancvua@gmail.com)

### **Functional-stylistic combinations of expression of the micro-field “I” in the linguistic image of a contemporary in the poetry of the Luhansk authors the end of the 20th – the beginning of the 21st century**

*Key words: associative-figurative field, “I-image”, contemporary, semantic units, poetic works.*

*The article reveals the main structural elements of the associate-figurative field “Contemporary” in the poetry of the Luhansk authors of the XX century. An analysis of the thematic microfield “I” in the aspect of identifying distributive, structural semantic and semantic-stylistic potencies of the lexem that are keys in this field are underway.*

**УДК 811.161.3’27:821.161.3.09**

**А.С. Дзядова**

Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава

e-mail: [honey.dedova@bk.ru](mailto:honey.dedova@bk.ru)

### **Метафарычная рэпрэзентацыя паняцця родная мова ў паэтычным дыскурсе Рыгора Барадуліна**

*Ключавыя словы: беларуская мова, метафара, нацыянальна-культурная семантыка, паэтычны дыкурс, родная мова.*

*Артыкул прысвечаны разгляду метафары як сродку рэпрэзентацыі паняцця родная мова ў паэтычным дыскурсе Рыгора Барадуліна. Аналізуюцца метафарычныя выразы, праз семантыку якіх выяўляюцца асаблівасці духоўнага свету, нацыянальнай свядомасці і этнапсіхічныя адметнасці беларусаў як самастойнай нацыі.*

Родная мова з’яўляецца важным духоўным здабыткам кожнага этнасу, адной з найважнейшых прыкмет нацыі. Родная мова фарміруе кожнага з нас як асобу, аб’ядноўвае яе носбітаў у адзін народ, служыць падмуркам этнічнага самаўсведамлення і асновай для развіцця нацыянальнай культуры. Апрача таго, родная мова выступае сродкам, з дапамогай якога мы далучаемся да сваіх продкаў і нашчадкаў. Яна дазваляе нам арганічна ўвайсці ў шэраг пакаленняў, што жылі да нас і прыйдуць пасля нас, выступае асноўнай праяваю нацыянальнага жыцця, моцным інструментам уздзеяння на свядомасць чалавека, з’яўляючыся адным са сродкаў фарміравання яго асобы і паўнаважнага выхавання.

Рыгор Барадулін з’яўляецца адным з тых беларускіх паэтаў, феномен творчасці якога дапамагае нам “увайсці” ў свет нашай роднай мовы і этнічнай культуры, зразумець яе асноўныя коды, што выяўляюць спецыфічныя адметнасці беларусаў на “фоне” іншых этнічных супольнасцей і сведчаць пра прыналежнасць нашага народа да пэўнага этнакультурнага арэалу, геаграфічнай і гістарычнай прасторы.

Рыгора Барадуліна ў айчыннай літаратуры невыпадкова называюць “каралём метафары”. Ён з’яўляецца выдатным прадстаўніком сучаснай метафарычнай паэзіі, прызнаным майстрам стварэння яркіх індывідуальна-аўтарскіх метафар, у аснове якіх ляжаць беларускія нацыянальна-культурныя рэаліі. У мове барадулінскіх паэтычных твораў метафара выступае адным з асноўных моўных сродкаў выяўлення такіх ключавых паняццяў, як *Радзіма, родная мова, маці*, якія ў свядомасці творцы выступаюць як непадзельнае трыадзінства. Гэтыя паняцці знаходзяць моўную рэпрэзентацыю ў творчай спадчыне Р. Барадуліна ад першага зборніка “Маладзік над стэпам” (1959 г.) да апошняй кнігі “Вушацкі словазбор” (2013 г.), якую паэт назваў самай галоўнай кнігай усяго яго жыцця.

Р. Барадулін быў адным з тых майстроў слова, якіх асабліва востра хваляваў лёс роднай беларускай мовы. У сваіх вершах ён імкнецца ацаніць той уклад, які ўнеслі ў развіццё роднай мовы героі яго вершаў-прысвячэнняў. Так, у вершы, прысвечаным знакамітай беларускай паэтэсе, зямлячцы Еўдакіі Лось, паэт паказвае яе як простую сялянскую жанчыну, якая “*была гатовая штодзённа жаць, касіць, баранаваць, палоць*” і разам з тым тонка адчувала прыгажосць і непаўторнасць беларускай мовы, шанавала яе, што і семантызуецца праз метафарычны выраз *слова сакавітае любіла: Слова сакавітае любіла – / Нарадзілася ў сакавіку* [9, с. 87]. І далей: *Па-сялянску... / Кланялася / Кожнаму радку* [9, с. 87]. Моватворчасць паэтэсы рэпрэзентуецца праз метафарычны вобраз жніва на ніве паэзіі – *зажынала слоў калоссе: Слоў калоссе / Зажынала дбала / І як след закручвала вязьмо* [9, с. 87].

У вершы “У вянок Мацею Бурачку” Р. Барадулін высока ацаніў творчую і грамадскую дзейнасць беларускага паэта, аднаго з заснавальнікаў новай беларускай літаратуры Ф. Багушэвіча, творчая дзейнасць якога аказала значны ўплыў на фарміраванне нацыянальнага светапогляду беларускага народа. Так, гэтая ідэя знайшла ўвасабленне ў метафарычным выразе *радкі паэта – ад упуду замова: Паэта радкі – / Ад упуду замова. / Народ жа / Саромеецца яшчэ / І мовы сваёй, / І сябе самога* [10, с. 121]. Асноўную ж заслугу “*гордага Сакольніка беларускага крэўнага слова, беларускага вечнага слова*” М. Багдановіча Р. Барадулін бачыць у тым, што сваім паэтычным майстэрствам ён узяў беларускую мову да незвычайных вышынь, “заручыў з небам”, паяднаўшы з сусветнай паэзіяй сваю, нацыянальную: *Паклон табе, горды Сакольнік / Беларускага крэўнага слова, / Беларускага вечнага слова, / Што ты заручыў яго з небам* [10, с. 78].

У мове паэтычнага дыскурсу Р. Барадуліна дастаткова часта сустракаюцца словазлучэнні *родная мова і роднае слова*. Аўтар зазначае: *Родная мова ступала за мной / Ад калыханкі да галашэння* [2, с. 64]; *Не толькі думаць, / Дыхаць трэба / На роднай мове, / І тады / Табой не будзе неба грэбаваць* [3, с. 96]; *Успыхнула роднае слова падлётам / З цёпрых далоняў матчынай песні* [4, 1, с. 202]; *Я ў роднае слова вярнуўся, / Без яго – сірата сіратаю* [4, 1, с. 27] і інш. У прыведзеных радках прыметнік *родны* падкрэслівае знітанасць, “крэўную еднасць” аўтара са сваёй мовай. Апрача таго, родная мова ў яго паэтычным радку рэпрэзентуецца таксама праз іншыя словазлучэнні, у якіх важная сэнсаўтваральная роля адводзіцца прыметнікавым структурным кампанентам. Напрыклад, *матчына мова, матчына (маміна) слова: Стараецца матчына слова / Прынесці душы суцяшэнне* [7, с. 6]; *Маміна слова мяне пераксіла* [5, с. 274]; *мова матчына: У людзі выходзіла мова матчына* [2, с. 59].

Прыведзеныя прыклады сведчаць, што паэт упершыню родную мову пачуў ад сваёй маці, якую называў “самым вялікім філолагам”, бо яна з маленства прывівала сыну павагу і любоў да роднага слова. Наступныя барадулінскія словы ілюструюць сказанае вышэй: “Мова тады родная, калі яна пачута ад маці, калі кожнае слова сагрэта сэрцам матчыным... Мама перадала мне найвялікшы дар – мову нашую крывіцкую з вушацкай падсветкай, з вушацкім прысмакам. Мова Вушаччыны сягае да паганскіх каранёў і да біблейскага неба... Калі запрашаў вушацкія словы на паперу, мне чуўся голас мамы Куліны, галасы маіх крэўных і блізкіх. Гэта мой паклон да зямлі тым, хто пялеглаў праз вякі нашае самабытнае слова. Дзякуй табе, мама!” [4, 3, с. 374]. Матчына мова для Р. Барадуліна – гэта найперш сімвал яго нацыянальнай прыналежнасці: *Сцвярджаюць гісторыкі і мовазнаўцы, / Што паступова сціраюцца грані нацый / І, нібыта як перажытак, / Аджыць павінна абавязкова мова / Маці маёй – беларуская мова* [2, с. 60].

Яшчэ адзін від метафарычных словазлучэнняў з этнакультурнай семантыкай, якія рэпрэзентуюць паняцце *родная мова*, – гэта словазлучэнні з ярка выражанай матываванай асновай. Напрыклад, *мова крывіцкая: Вы мову збераглі крывіцкую...* [3, с. 126]; *мова-крывічанка: На плячах світае / Хустка-ахінанка. / Ты ў вякоў святая, / Мова-крывічанка* [3, 95]; *слова крывічоў: Дзе ты, слова крывічоў высокае? / Чым далей, яна мілей, Радзіма* [3, с. 98]. Як вядома, крывічы – гэта старажытнае племя, якое ў старажытнасці пражывала на тэрыторыі паўночнай часткі сучаснай Беларусі. Назоўнік *крывічы* ўтварыўся ад слова *кроў* (г.зн. ‘сваякі па крыві’, ‘крэўныя’). Надзвычай чуйны да слова, Р. Барадулін неаднаразова падкрэсліваў самабытнасць і трапнасць сваёй роднай гаворкі. Пра гэта сведчаць наступны прыклад: *А ёніх лаяў па-польску / Устойлівымі ўшацкімі словазлучэннямі* [4, 2, с. 128].

У сваёй паэтычнай мове ў якасці аднаго з кампанентаў метафарычных выразаў майстар слова выкарыстоўвае ёмістыя, трапныя метафарычныя эпітэты з нацыянальна-культурнай семантыкай. У прыватнасці, беларускае слова для яго – гэта *жытняе слова*: *Ясенін жытнім словам вячэрае* [4, 2, с. 58]. “Нацыянальна-культурны” падтэкст адчуваецца і ў паэтычным выразе *цяплеюць слоў азяблых васількі: На аржаных старонках роднай нівы / Цяплеюць слоў азяблых васількі* [1, с. 39]. Праз трапныя метафары паэт сцвярджае, што беларуская мова, нібы маладыя ўсходы збажыны, праз глыбіню стагоддзяў прабівалася на свет, заваёўвала сваё месца сярод іншых моў свету: *Спагадна поўня вечнасці глядзела, / Як рунню прабіваліся радкі* [1, с. 65].

Р. Барадулін балюча ўспрымаў сам факт выцяснення беларускай мовы ў апошнія дзесяцігоддзі са сферы штодзённага ўжытку. Пацвярджэннем таму, што наша родная мова ўжываецца амаль выключна ў побытавай сферы пераважна жыхарамі вёсак і невялікіх мястэчкаў, служыць метафара *словы гнездзяцца ў пунях, клеях* [6, с. 64]. Словы беларускай мовы па-свойму свежыя, непаўторныя, мілагучныя, але арэал іх ужывання недастаткова шырокі, што і рэпрэзентуецца праз метафару *словы ластаўкамі сняжэюць, росяцца, у сэрцы пагрэцца просяцца* [6, с. 64]. Разам з тым беларуская мова (як трапна называе яе Р. Барадулін, *жаўрукова мова*) шырока і натуральна, з уласцівай ёй першароднасцю і чысцінёй гучыць на Радзіме паэта – яго Ушаччыне: *Нябёсы Ушаччыны зялёнай / Навучаць жаўруковай мове* [8, с. 9]. Метафарычным эпітэтам *жаўрукова мова* аўтар падкрэслівае, што беларуская мова такая ж спеўная і мілагучная, як песня жаўрука. У мове барадулінскага паэтычнага кантэксту сустракаецца нечаканая метафара *мова – суразмоўніца нябёс*. Паводле светаўспрымання паэта, яго мова мае боскае паходжанне, бо дадзена чалавеку Богам. Шкада толькі, што беларусы часам забываюць яе: *Беларусь, / Цябе прынізіў лёс, / Памяць даў, / Што забывае часам / Мову – суразмоўніцу нябёс* [10, с. 259].

Як сведчыць даследаваны матэрыял, Рыгор Барадулін не проста закаханы ў родную мову. Ён прыкуты да свайго роднага беларускага слова. Ён – яго палонны і яго

ўладар. Метафарычныя выразы, створаныя паэтам для рэпрэзентацыі паняцця *родная мова*, дапамагаюць выявіць асаблівасці нацыянальнай свядомасці і этнапсіхічныя адметнасці беларусаў як самастойнай нацыі, асаблівасці іх духоўнага свету, а таксама рэпрэзентуюць не толькі аўтарскую канцэптасферу, але і спецыфічную моўную карціну нашага народа.

#### Літаратура

1. Барадулін, Р. Амплітуда смеласці: І лірыка, і гумар / Р. Барадулін. – Мінск : Маст. літ., 1983. – 222 с.
2. Барадулін, Р. Выбраныя творы / Р. Барадулін; Уклад., прадм., камент. М. Скоблы. – Мінск : Кнігазбор, 2008. – 600 с.
3. Барадулін, Р. Евангелле ад Мамы : Кніга паэзіі / Р. Барадулін. – Мінск : Маст. літ., 1995. – 462 с.
4. Барадулін, Р. Збор твораў : У 4 т. / Р. Барадулін; Прадм. Сёмуха В. С. – Мінск : Маст. літ., 1996. – 2002. – Т. I–III.
5. Барадулін, Р. Ксты / Р. Барадулін. – 2-ое дапоўн. выд. – Мінск : Рым.-катал. парафія св. Сымона і св. Алены, 2006. – 528 с.
6. Барадулін, Р. Маўчанне перуна : Новая кніга / Р. Барадулін. – Мінск : Маст. літ., 1986. – 302 с.
7. Барадулін, Р. Міласэрнасць плахі: Кніга паэзіі / Р. Барадулін. – Мінск : Маст. літ., 1992. – 302 с.
8. Барадулін, Р. Неруш / Р. Барадулін. – Мінск : Беларусь, 1966. – 160 с.
9. Барадулін, Р. Самота паломніцтва: Кніга паэзіі / Р. Барадулін. – Мінск : Маст. літ., 1990. – 270 с.
10. Барадулін, Р. Трэба дома бываць часцей... : Выбр. старонкі лірыкі / Р. Барадулін; прадм. В. Быкава. – Мінск : Маст. літ., 1993. – 352 с., [1] л. партр.

**E.S. Dedova**

Vitebsk State University named after P.M. Masherov

e-mail: [honey.dedova@bk.ru](mailto:honey.dedova@bk.ru)

### **Metaphorical representation of the concept of native language in a poetic discourse by R. Baradulin**

*Key words: Belarusian language, metaphor, national and cultural meaning, poetry discourse, the native language.*

*The article is devoted to considers the metaphor as a means of representation of the concept of native language of the poetry discourse by R. Baradulin. Analyzes the metaphorical expression, through the semantics of which are manifested especially the spiritual world, national consciousness and etnapsihichnyya especially Belarusians as an independent nation.*

**УДК 821.161.1-31.09+929(Набоков Достоевский)**

**Е.В. Зайцева**

Луганский национальный университет им. Тараса Шевченко

e-mail: [slavina23@yandex.ru](mailto:slavina23@yandex.ru)

### **Ф.М. Достоевский в романе В.В. Набокова «Приглашение на казнь»**

*Ключевые слова: творческий метод, пародирование, эстетическая позиция, традиции, концепция.*

*Статья посвящена актуальной для набоковедения теме «Набоков – Достоевский». Рассматриваются интертекстуальные связи романа В.В. Набокова «Приглашение на казнь» с романами Ф. Достоевского, исследуются сходство и различие эстетической позиции и творческого метода Ф. Достоевского и В. Набокова, проводится анализ литературоведческих исследований по данному вопросу.*